

İLQAR ABDULLAYEV
BDU-nun dissertantı

AZƏRBAYCANIN XARICI ÖLKƏLƏRLƏ ƏLAQƏLƏRİ NAĞIL, DASTAN VƏ AŞIQ YARADICILIĞINDA

Odlar yurdu kimi tanınan vətənimiz qədim zamanlardan əlverişli coğrafi mövqeyi və zəngin təbii sərvətləri ilə diqqəti cəlb etmişdir. Azərbaycan hələ qədim dövrlərdən Qərblə Şərqi arasında "qızıl" körpü rolunu oynamışdır. Təsadüfi deyildir ki, arxeoloji qazıntılar zamanı Azərbaycan ərazisindən aşkar edilmiş maddi mədəniyyət nümunələri ən qədim dövrlərdən yurdumuzun Qafqaz, Yaxın və Orta Şərq, Avropa, habelə bir çox Asiya ölkələri ilə sıx əlaqələr saxladığını sübut edir. Bu əlaqələr xalqımızın yaratmış olduğu müxtəlif nağıl, dastan və aşıq yaradıcılığında öz əksini tapmışdır.

Göstərməlidir ki, Z.Bünyadovun "Azərbaycan Atabəylər dövləti" adlı əsərində Təbriz bazarında çox zəngin malların olmasından bəhs edilir və deyilir ki, "elə bir sənət-peşə yoxdur ki, Təbrizdə olmasın. Onun malları bunlar idi: atlas, yaxşı kaftan (don), toxunma çin zərxarası- parçası, xalçalar (nəx), ipək parçalar (kimka), xəz parça, örtük (şaar), zərli tikmələr, möhürlər, həkkatlar tərəfindən naxış vurulmuş bədii cildlər" (8, s.198). Burada Çindən malların gətirilməsinin göstərilməsi Azərbaycanın Çinlə olmuş ticarət əlaqələrinə sübutdur ki bu da bir çox nağıllarda öz əksini tapmışdır.

Azərbaycanda olmuş İspaniyalı səyyah Klavixonun məlumatlarından isə bilinir ki, orta əsrlərdə Sultaniyyə Hindistan və Orta Asiyadan gələn karvan yollarının ağzında yerləşən beynəlxalq ticarət mərkəzlərindən biri olmuşdur (14, s.27). Bu baxımdan Hindistanla olan sıx əlaqələrin nağıllarda da əks olunması təbii hesab edilməlidir.

Z.Bünyadovun yuxarıda adı çəkilən əsərində də göstərilir ki, Bəzzdə Vasitə və Yəməmə aparılan qırmızı zəy çıxarılmışdır (8, s.207). Təbii ki, Azərbaycanın Yəmənlə olan bu əlaqəsi də müxtəlif nağıllara hopmuş və zamanımıza qədər gəlib çatmışdır.

Azərbaycanın İran, Rum, Çin, Yəməni, Şimali Afrika, Hindistan və s. ölkələrlə saxladığı əlaqələrin əks olduğu nağıllardan biri "Nəsir və Nəsdərənin nağılıdır". Bu nağılda göstərilir ki, bir padşahın vəzirə öz qardaşı olur. Onların hər ikisinin uzun müddət uşağı olmur. Nəhayət, Allah-təala onların hər ikisinə - padşaha qız, vəzirə isə oğul əta edir. Əvvəlcə onların hər ikisi öz aralarında əhd-peyman bağlayıb uşaqların taleyini gələcəkdə birləşdirməyi qərarlaşdırırlar. Lakin bir qədər sonra vəzir ölür və padşah qızı Nəsdərəni daha Nəsirə verməməyi qərara alır (4, s.130). Ona görə də Nəsirə olan məhəbbətini qoruyub saxlayan Nəsdərəni əvvəlcə Dərbənd padşahının, sonra isə Çin padşahının oğluna vermək istəyir (6, s.125). Lakin qız razı olmur. Bir qədər sonra Nəsinin İsfahan padşahının qızı Məleykə xanımın dəliyə gələrək Yəməni padşahının oğlu Əmir Heydərlə rastlaşması, onların bir yerdə yerli padşahın qoşunu ilə vuruşmaları, padşahın sorğularına cavab olaraq özünün Rum vilayətinin, əmiri Heydərin isə Hindistan padşahının oğlu kimi qələmə verilməsi göstərilir (4, s.130).

Ayındır ki, göstərilən nağılda İranın (İsfahanın), Rumun, Çinin, Yəmənin, Hindistanın adlarının çəkilməsi Azərbaycanın bu ölkələrlə yuxarıda göstərilən əlaqələrinin təzahürüdür.

Məlum olduğu kimi, orta əsrlərdə də Azərbaycan Avropa ölkələriylə də geniş miqyasda əlaqələr saxlamışdır. Orta əsrlər dövründə isə bütün Avropa Firəngistan adı ilə tanınırmış. Azərbaycanın orta əsrlər dövründə Avropa ölkələriylə, yəni Firəngistanla əlaqələrinin əks olduğu nağıllardan biri kimi "Paşlı qılnc" nağılını göstərmək olar. Burada bildirilir ki, İsfahan vilayətində bir padşahın üç oğlu varmış (5, s.51). Padşah

öləndə vəsiyyəət edir ki, oğlanları uzaq yerlərə gedəndə bu paslı qılıncı vursunlar. Padşah öləndən sonra böyük oğlu Əhməd padşah olur. Bir gün təzə padşah əyaləti gəzmək üçün səfərə çıxmaq istəyir. Bu vaxt ən kiçik qardaş Həsən Əhmədə məsləhət görür ki, paslı qılıncı belinə vursun. Lakin Əhməd paslı qılıncı bəyənməyərək belinə vurmur. Qoşunla bir qədər gedəndən sonra bir qalaçaya rast gəlir. Buraya tək girib, həyətdə böyük bir hovuz görür. Soyunub çimmək istəyir. Bu vaxt bir pəhləvan yel atın üstündə peyda olub onu öldürür.

Bu hadisədən sonra Məmməd padşah olur. Bir qədərədən sonra Məmməd öz vilayətini gəzməyə çıxır. Əhmədin başına gələnlər eynilə Məmmədin də başına gəlir. Onu da yel qanadlı atın belində gələn pəhləvan öldürür.

Sonra isə Həsən padşah olur. O da padşah olandan sonra ölkəni gəzməyə çıxır. Amma əvvəlcə paslı qılıncı belinə vurur. O da böyük qardaşlarının rast gəldikləri qalaçaya gəlib çıxır. Onun da üstünə yel qanadlı atın belində bir pəhləvan hücum çəkir. Çox gərgin bir vuruşma başlayır. Uzun çəkən döyüşdən sonra Həsən qalib gəlir. Öldürmək istədikdə məlum olur ki, bu qız imiş. Qız Firəng padşahının qızı olduğunu bildirir. Atasını ona vermək istəyib, o isə razı olmayıb. Söz verib ki, kim ona qalib gəlsə, ona ərə gedəcək. Həsən qızı almaq üçün Firəngistana yollanır. Yolda bir divə rast gəlib, onu ölümdən qurtarır. Ona görə də divə ondan əl çəkməyib, Firəngistana onunla birgə yola düşür. Çox çətinliklərdən sonra, nəhayət ki, o, Firəng hökmdarının qızını alır.

Şübhəsiz ki, burada Firəngistanın adının çəkilməsi orta əsrlərdə Azərbaycanın Avropa ölkələriylə olmuş müxtəlif əlaqələrinin təzahürüdür.

Aydın ki, yuxarıda göstərilənlər Azərbaycanın xarici ölkələrlə olan əlaqələrinin nağıllarda əks olunduğunu sübut edən faktlardır. Azərbaycanın orta əsrlərdə xarici ölkələrlə əlaqələri müxtəlif dastanlarda da öz əksini tapmışdır. Azərbaycanın xarici ölkələrlə əlaqələrinin əks olunduğu dastanlardan danışarkən "Dədə Qorqud" və "Koroğlu" dastanlarını xüsusi ilə göstərmək lazımdır. Hər iki sənət əsəri xalqımızın yaratmış olduğu qiymətsiz incilərdəndir və xalqımız bu dastanlarla haqlı olaraq fəxr edir.

Kitabi "Dədə Qorqud" dastanından bəlli olur ki, Seyhun (Sır Dərya) çayının aşağı cəhətləri və Yeni İrmaq sahillərində məskunlaşmış Oğuz tayfaları bu çayın hər iki tayında qışlanıb yayılır. Yenikənd deyilən qışlaqda isə onların xaqani otururdu (9, s. 14). Karvanlar buradan keçib Xorasan, Rey və Həmədan şəhərlərinə, oradan isə Bizans qalası Niseviyyə (Nurvin), Suriya (Şam) və Qastəntəniyyəyə (İstanbul) qədər uzanırdı. Lakin son zamanlar Bizansla ölüm-dirim savaşına çıxmış Sasani şahənşahları bu yoldan keçənlərdən çox yüksək gömrük haqqı tələb etdiklərindən tacirlər dolayı yolla Xəzərin İtil (Volqa) çayının aşağı axarları, quzey Qafqazdan keçib Abkar ölkəsi, buradan da Qara dəniz limanları Tazis və Trabuzəndən dəniz yolu ilə Qastəntəniyyəyə yön alırdılar.

Yəqin ki, belə bir yerdə güzəran edən Qorqud ata tez-tez Çin, Bizans, İran tacirləri, hər növ din və məzhəblərə məxsus səyyahlarla ünsiyyətdə olur, onlardan dünyanın müxtəlif ölkələrində baş vermiş mühüm hadisələr barədə dəyərli məlumatlar əldə edir. (9, s. 13). Fars, sovdı dillərini, türk - uyğur ləhcəsini yaxşı bilməsi ona çox kömək edir. O zamanlar Soğd tacirləri Çinə çoxlu şüşə məmulatları, qiymətli firuzə daşları, cins atlar və s. mallar daşıyır, oradan isə işlənmiş xam və ipək parça ixrac edirdilər (9, s. 113).

Şübhəsiz ki, bütün bu ticarət əməliyyatları, böyük ipək yolunun üstündə yerləşən Azərbaycandan da yan keçmir, buradan keçməklə həm diyarın iqtisadiyyatının güclənməsini, həm də Azərbaycanın adları yuxarıda çəkilən ölkələrlə sıx ticarət əlaqələri saxlamasını şərtləndirirdi.

"Dədə Qorqud" boylarından birincisi Dirsə xan oğlu Buğacın qəhrəmanlığından danışır. Bu boya Buğac, ata-ananın yeganə oğludur. O, uzun həsrətdən sonra dünyaya

gəlmişdir (4,s.35). Böyüdükdən sonra Buğac çox qəhrəman, igid bir oğlan olur. Dirsə xanın ətrafındakı qırx namərdin gözü onu götürür. Onlar öz xəyanətkar oyunlarını gizlində davam etdirirdilər. Dirsə xan onlara inanır, oğlu ilə ova çıxır. Oğlunu xəyanət yolu ilə oxlatdırıb geri qaydır (6,s.21). Öldüyünü zənn edir. Lakin bu vaxt Xəzər Buğacın anasına dağ çiçəyi ilə ana südünü qarışdırıb yaraya qoymağı məsləhət bilir. Bu müalicə Buğacı doğurdan da sağaldır. Lakin bundan əvvəl qırx namər Dirsə xanın əl-qolunu bağlayıb əsir edərək Gürcüstana qaçmaq istəyirlər. Həmin vaxtlar ermənilər tərəfindən də tez-tez hücumlar olmuş. Buğac bundan xəbər tutub öz igidləri ilə onu qurtarmağa gedir və döyüş meydanında ata-oğul qarşılaşırlar. Şübhəsiz ki, haqqında söz gedən parçada Gürcüstanın (kafər ellərinin) adının çəkilməsi Azərbaycanın hələ o dövrlər bu ölkəylə olan müəyyən əlaqələrinə sübutdur (6,s.22).

Azərbaycanın xarici ölkələrlə əlaqələrinin izləri "Koroğlu" dastanında da görünür. Belə ki, Koroğlu dastanının elə birinci, "Alı kişi" boyunda bildirilir ki, bir gün Toqat paşası Həsən paşa Həsən xana qonaq gəlir və ondan bir cüt aygırlıq at istəyir. Həsən xan da ona bir cüt aygırlıq at seçmək üçün Alı kişiye tapşırıq verir. Lakin onların seçilən atlara xoşları gəlmədiyini üçün Alı kişinin gözlərinin çıxartdırırlar. Haqqında söz gedən epizodda Toqat paşasının adının çəkilməsi, Həsən xanın isə onlara tabe olan adam kimi verilməsi faktının özü Azərbaycanın Orta əsrlərdə Osmanlı Türkiyəsinin tərkibində olmasına, nəticə etibarilə tabeçilikdə də olsa olan əlaqəyə sübutdur.

Bundan başqa Koroğlunun atası Alı kişi ölməmişdən əvvəl oğluna vəsiyyəət edir ki, bu yaxınlarda bir pəhləvan var – Dəli Həsən. Özünü yalnız ondan qoru. İş elə gətirir ki, Koroğlu bir gün onunla rastlaşır. O vaxtın adət-ənənəsinə müvafiq olaraq əvvəlcə bir-birlərinə saz çalaraq hərbə-zorba gəlirlər. Koroğlu deyir:

Qoç Koroğlu öz karında,
Yalan olmaz ilqarında.
Çəkib Hələb bazarında,
Səni qul edib sataram (11,s.12).

Burada qeyd etmək yerinə düşərdi ki, XV əsrdə Azərbaycandan dünyanın müxtəlif ölkələrinə xam ipək, habelə ipəkdən hazırlanan bir sıra zərif, çox qiymətli parçalar aparılırdı. Azərbaycandan Ön Asiya ticarət mərkəzlərinə, xüsusən Hələbə çoxlu ipək aparılırdı. XV əsrdə Təbrizdə olmuş Venesiya diplomatı Ambrocco Kontarininin diqqətini cəlb etmiş bu faktı XVI əsrdə naməlum italyan taciri də qeyd edir. O yazır ki, Təbriz bazarlarında satılan müxtəlif növ ipəkdən tünd qırmızı rənglisi Hələbə aparılır, orada parça gümüşə dəyişdirilir (14,s.117).

Təbiidir ki, Hələb bazarlarına müxtəlif mallar çıxaran Azərbaycan tacirləri burada həm də qul bazarlarının olmasından xəbərdar idilər. Öz vətənlərinə qayıtdıqdan sonra buradakı qul bazarları haqqında kifayət qədər danışdıqlarından Azərbaycanda da bu barədə kifayət qədər məlumat vardı. Ona görə də Koroğlunun Dəli Həsənlə qarşılaşdığı səhnədə onu hədələyərək Hələbdəki qul bazarının adını çəkməsi təbii hal kimi qəbul edilməlidir. Bu faktlar həm də Azərbaycanın o dövrlərdə Suriya ilə geniş miqyasda əlaqələr saxlamasına sübutdur.

Elə həmin "Koroğlu" dastanında "Koroğlunun İstanbul səfəri" adlı boyunda Koroğlunun İstanbul paşasının qızı Nigar xanımı qaçırmamasından, onunla evlənməsindən danışılır. Dastandakı hadisələr XVII əsrdə cərəyan edir. O zamanlar isə məlum olduğu kimi İstanbul Osmanlı imperiyasının paytaxtı idi. Bu baxımdan təbiidir ki, Koroğlunun İstanbul səfəri boyunun özü də elə Azərbaycanın xeyli hissəsinin XVI əsrin sonlarında bir müddət Osmanlı imperiyasının tərkibində olmasına və həmin vaxtlarda Azərbaycanın bu imperiya ilə olan siyasi əlaqələrinə sübutdur. Belə ki, 1590-cı il İstanbul müqaviləsinin şərtinə görə Azərbaycanın xeyli ərazisi Osmanlı Türkiyəsinin tərkibinə keçmiş

dir. Təsadüfi deyil ki, Koroğlu Nigarı qaçırmmaq üçün İstanbula gələndə qonaq qaldığı evin sahibinin oğluna deyir:

Cavan oğlan, ölkənizə üst tutub
Bir qız sorağına gəldim, ha gəldim
Osman gözəlinin düşdüm eşqinə,
Açıq qabağına gəldim, ha gəldim (11, s.32)

Təbiidir ki, yuxarıda göstərilənlər Azərbaycanın xarici ölkələrlə- konkret olaraq Suriya və Osmanlı Türkiyəsi ilə olan əlaqələrinə və bu əlaqələrin dastanlarda əks olunduğunu sübut edən faktlardandır.

Azərbaycanın xarici ölkələrlə olan əlaqələri müxtəlif aşiq yaradıcılığı nümunələrində də öz əksini tapmışdır. Öncə qeyd edək ki, Azərbaycanın ticarət mərkəzləri Avropa ilə Asiya arasında ticarət əlaqələrinin saxlanılması işində böyük rol oynamışdır (18, s.36). Belə ki, Osmanlı sultanı II Mehmet tərəfindən 1453-cü ildə Konstantinopolun tutulması ilə Qara dənizlə Aralıq dənizi arasındakı boğazlar Türkiyənin əlinə keçir. Sonradan isə Kırımın da Osmanlı imperiyası tərkibinə qatılması Asiya və Avropa arasında Qara dəniz vasitəsilə aparılan ticarət əlaqələrinə ağır zərbə vurdu. Qara dəniz sahillərini Orta Asiya, oradan da şərqin digər ölkələri ilə birləşdirən ticarət yolları özlərinin əvvəlki əhəmiyyətlərini itirdilər (18, s.36). Bu isə təbiidir ki, Orta Asiya və Ön Asiya ticarət mərkəzlərindən Aralıq dənizinə gedən karvan yollarının əhəmiyyətini xeyli dərəcədə artırmış oldu. Bu karvan yolları isə ya Azərbaycan torpaqlarından, ya da onların daxil olduğu feodal dövlətlərin ərazisindən keçirdi (18, s.36). Azərbaycan şəhərlərinin Avropa ölkələri ilə ticarətində əsasən yüksək keyfiyyətli ipək parçalar, xam ipək, müxtəlif daş-qaş və ədviyyat məhsulları satılırdı. Bu baxımdan təsadüfi deyildir ki, Azərbaycan aşiq sənətinin orta əsrlər dövrünə aid olan nümunələrində İranın, Misirin, Ərəbistanın, Bağdadın, Türkiyənin, Şamın, Firəngin, Çinin, Orta Asiyanın adları bu və ya digər dərəcədə hallanır. Təbiidir ki, bu halın özü də Azərbaycanın adı çəkilən ölkələrlə əlaqə saxlamasıyla sıx bağlıdır.

Azərbaycanın qonşu dövlət kimi Gürcüstanla tarixin ən qədim dövrlərindən müxtəlif əlaqələr saxlaması yaxşı bəllidir. Orta əsrlər dövründə, Səlcuqların vaxtında Alp Arslanın (1063-1072) hakimiyyəti dövründə Gəncə əmiri Şavur müvəqqəti olaraq həm də Ermənistanın hakimi təyin olunur. Şavurun vəfatından sonra onun varisi II Fəzl (1067-1073) Şəddadilər dövlətini idarə etmişdi. (7, s.347). Təbiidir ki, bu hadisə Azərbaycan və Gürcü xalqları arasında sıx yaxınlığa səbəb olmuşdur. Bu yaxınlıq isə müxtəlif aşiq yaradıcılığı nümunələrində, məsələn Aşiq Qurbaninin yaradıcılığında öz əksi tapmışdır.

Belə ki, onun "Ellərə doğru" qoşmasında deyilir:

Sevdiyimin Gürcü imiş atası,
Əskik olmaz qoç ığidin xatası,
Qaşı kaman, sinən onun butası,
Qatı yay çəkilir qollara doğru (12, s.27).

Göstərilən şer parçasında aşiqin dilindən sevgilisinin atasının gürcü kimi verilməsi faktının özü Azərbaycanın orta əsrlərdə Gürcüstanla kifayət qədər sıx əlaqə saxladığına sübutdur.

Məlum olduğu kimi Roma papası Türkiyəyə qarşı onun arxasında hərbi ittifaq yaratmaq üçün Trabzona Bolonyalı Lüdoviq adlı bir elçi göndərmişdi. Həmin elçinin Türkiyə əleyhinə təşkil edəcəyi Trabzon-Gürcüstan ittifaqına Uzun Həsən başçılıq etməli idi. (15, s.31).

O zamanlar Trabzon - Gürcüstan ittifaqının yaranması, bu ittifaqa isə Uzun Həsən başçılıq etməsi şübhəsiz ki, Azərbaycanda Gürcüstan haqqında kifayət qədər mə-

Tarix və onun problemləri, №1-2 2009

lumatın olmasına şərait yaradırdı ki, bu da bəzi aşiq yaradıcılığı nümunələrində özünü göstərmişdir. Məsələn, Azərbaycanın Gürcüstanla olan əlaqələri Qurbaninin "Gürcünün" adlı şeirində də verilib:

Qurbani der sizə: "Ay gürcü qızlar,
Yerdəki çiçəklər, göydə ulduzlar!
Yaralıyam, yaram hey yanar, sizlər,
Var olsun dünyada eli gürcünün!" (13,s.98).

Yenə də Aşiq Qurbaninin "Dönübdür" adlı qoşmasında deyilir:

Biz də qonaq olduq Qarşı Osmana,
Yunis tək lap daldıq qəri-ümmana,
Qurbani der: Dönsün belə zamana
Göydəki ulduzlar ayı dönübdü (2,s.71).

Göstərilən qoşma parçasında da Qarsın adının çəkilməsi bilavasitə Azərbaycanın orta əsrlərdə Osmanlı Türkiyəsilə əlaqələrinə sübutdur.

Aşiq Qurbaninin daha bir- "Gedər" adlı qoşmasında isə deyilir:

Ay həzərat, gedənə bax, gedənə,
Məni qoyub gözü yaşlı, yar gedər.
Yüklənibdir qatır binə-barxana,
Elə bildim külli - İran var gedər (1,s.25)

Bir parça verilən və haqqında söz gedən qoşmada İranın adının çəkilməsi, xatırlanması da həmçinin Azərbaycanın orta əsrlərdə bu ölkəylə, əlaqəsinə sübutdur.

Azərbaycanın xarici ölkə ilə əlaqələrinin əks olunduğu aşiq yaradıcılığı nümunələrindən biri də Aşiq Abbas Tufarqanlının "Görmüşəm" qoşmasıdır. Bu qoşmada deyilir:

Aradım Osmanı, gəzdim Ərəbi,
Misri , İstanbulu, Şamı görmüşəm.
Harda adı bəlli gözəl varsa da
Arayıb, axtarıb hamı görmüşəm (16,s.13).

Fironi , Firdovsi, Nəmrudu Şəddad,
Onlarda dünyada qoydular bir ad,
Yusiflə Züleyxa, Şirinlə Fərhad,
Bəhram ilə Güləndamı görmüşəm (22,s.121).

Aşiq Qurbaninin başqa bir -"Olmaz" adlı qoşmasında da həmçinin Azərbaycanın xarici ölkələrlə əlaqəsinə toxunulur. Bu qoşmada deyilir:

Misir şəhri derlər, ona varmışam,
Yusif, Kənan sevdasına girmişəm,
Mən fələk ayını göydə görmüşəm,
Yerdə sən kimə mahi-tap olmaz (13,s.216).

Göstərilən qoşma parçasında Misirin adının çəkilməsi də həmçinin Azərbaycanın bu ölkə ilə əlaqəsinə, ünsiyyətinə sübutdur.

Yuxarıda verilən sitatlardan göründüyü kimi orta əsrlərdə Azərbaycanın bir çox ölkələrlə geniş miqyasda ticarət, iqtisadi, siyasi, mədəni və s. kimi əlaqələri xalqımızın yaratdığı müxtəlif nağıl, dastan və aşiq yaradıcılığı nümunələrində öz əksini tapmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Aşıqlar. Red - ru H. Araslı, Bakı: Az. SSR MN Respublika yaradıcılıq evi, 1957, 78s.
2. Azərbaycan aşıq şeirindən seçmələr: 2 cildə, Ic, Bakı: Şərq-Qərb, 2005, 376s.
3. Azərbaycan aşıqları və el şairləri: 2 cildə, Ic, (T. Fərzəliyev və İ. Abbasovun redaktəsi ilə), Elm, 1983, 375s.
4. Azərbaycan nağılları: 2 cildə, Ic, Bakı: "Beytül-Əhran" 2004, 368s.
5. Azərbaycan nağılları: Bakı: Azərnəşr, 1976, 256s.
6. Azərbaycan nağılları: Yeni nəşr, 5-cildə, IIIc, Red-ru B. Abdulla, Bakı: "Şərq-Qərb", 2005, 296s.
7. Azərbaycan tarixi: Məsul red-ru O. Əfəndiyev, 7 cildə, IIIc, Bakı: Elm, 1999, 596s.
8. Bünyadov Z. Azərbaycan Atabəylər dövləti. Bakı: Elm, 1985, 267s.
9. Elçin Muxtar Elxan. Mən Dədə Qorqud. "Adiloğlu". Bakı: 2003, 96s.
10. Kitabı Dədə Qorqud. Red-ru. E. Əlibəyzadə, Yazıçı, Bakı: 1988, 263s.
11. Koroğlu. Red-ru. M. Zeynalova Bakı: Gənclik, 1982, 328s.
12. Qurbani 55 şer. Bakı: Gənclik, 1972, 62s.
13. Qurbani. Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı. 1990, 280s.
14. Mahmudov Y. M. Səyyahlar Azərbaycana gəlir. Bakı: Gənclik, 1977, 138s.
15. Mahmudov Y. M. Azərbaycanın Avropa ölkələri ilə əlaqələri. Bakı: ADU-nun nəşriyyatı, 92s.
16. Təhməsinib M. H. Aşığın səsi Bakı: Azərnəşr, 1939, 171s.
17. Sultanlı Ə. Məqalələr. Bakı: Azərnəşr, 1971, 326s.
18. Махмудов Я. М. Взаимоотношение государств Аккоюнлу и Сефевидов с Западноевропейскими странами. Баку: Издательства Бакинского Университета, 1991, 263с.

ИЛЬГАР АБДУЛЛАЕВ

СВЯЗИ АЗЕРБАЙДЖАНА С ЗАРУБЕЖНЫМИ СТРАНАМИ В НАРОДНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

В статье говорится об отражении в народной литературе связи Азербайджана с зарубежными странами. Автор исследует отражение разных экономических, политических и торговых связей в образцах, возникших в Азербайджане сказок, дастанов и ашугского трочество.

ILGAR ABDULLAYEV

THE RELATIONSHIP OF AZERBAIJAN FOLK LITERATURE WITH THE FOREIGN LITERATURE

In this article it is spoken about the relationship of Azerbaijan folk Literature with the foreign literature. The author explores the reflections of various economic, political, epic, commerce relations of Azerbaijan folk literature examples.

Rəyçilər: t.e.n. T. H. Nəcəfli, t.e.d. N. Quliyeva.

BDU Qədim dünya və orta əsrlər tarixi kafedrasının 07 mart 2009-cu il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №03).